

THE SPORTS-PEDAGOGICAL LITERACY OF PRIMARY TEACHER

Nevyana Dokova, Stefan Kinov

South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad, BULGARIA

Faculty of pedagogy. Department of theory and methodology of physical education

Received on 20 October, 2016.

Accepted on 01 November, 2016.

Published on 30 December, 2016.

Abstract

The article addressed the issue of theoretical and methodological training of primary teachers in the field of physical education and sports. A survey of 36 primary school teachers who taught "Physical Education and Sport" (PES) was held. The main trend that has emerged is the existence of gaps in sports and pedagogical training of primary school teachers regarding the practical implementation of the functions of the PES, as an educational process at school.

Keywords: physical education, sports-pedagogical literacy, primary teachers

Постановка на проблема

Новите обществени реалности и направените реформи в образователната ни система наложиха нов подход в разбирането относно значението на целенасочената двигателна активност за правилното психо-физическо развитие на учениците. Въведените Държавни образователни изисквания (ДОИ, стандарти) и нови учебни програми по предмета "Физическо възпитание и спорт" издигат неговия образователен статут до този на другите предмети в училище. В тях предметът се разглежда не само като средство за постигане на определена физическа дееспособност, а като система от знания, умения и отношения, формиращи физическата култура на учениците като част от общата им култура.

В началното училище физическото възпитание се разглежда като дейност, която има многопосочна същност. Тази дейност трябва да създаде условия за правилно психо-физическо развитие на децата, да подобри тяхната двигателна култура и физическа годност, както и да влезе в ролята на незаменим фактор за психо-емоционална релаксация на учениците. Що се отнася до образователния елемент и подобряването на познавателните способности на учениците в ДОИ за учебно съдържание в културно-образователна област „Физическа култура и спорт“ е посочено, че учениците трябва да придобият начална спортна грамотност (образованост). От това се предполага, че образователните цели и задачи на този предмет трябва да бъдат насочени не само към усъвършенстването на естествено-приложните двигателни действия и овладяването на нови такива, но и да се получат знания, формиращи спортната компетентност на обучаваните. Към посоченото по-горе можем да прибавим и необходимостта учениците в тази възраст да усвояват здравно-хигиенни знания, отнасящи се до въздействието на физическите упражнения върху растящия детски организъм. Казано с други думи двигателната активност, реализирана в урока по физическо възпитание и спорт, се явява незаменим фактор за комплексното психо-физическо и двигателно развитие на учащите се.

В сега действащите учебни програми по предмета „Физическо възпитание и спорт“ като учебно съдържание се включват вече не средства на обучението

(физически упражнения), а крайните резултати (знанията, двигателните умения и отношения), които трябва да бъдат постигнати от този процес. Това дава по-голяма творческа свобода на учителя по отношение на използваните методи и подходи, но същевременно предявява по-големи изисквания към неговото педагогическо майсторство и теоретико-методическа подготовка.

По данни от различни изследвания може да видим, че часовете по „Физическо възпитание и спорт” (ФВиС) в I-IV клас на средните училища (СУ) се водят предимно от учители „многопредметници”, преподаващи всички учебни дисциплини, вкл. часовете по ФВиС. Много често този учебен предмет служи за допълване норматива на началните учители, които не са поставени в условия и изисквания за работа, насочени към повишаване на професионално-педагогическата им подготовка за преподаване на този предмет. За значителна част от началните учители физическото възпитание е предимно дейност с развлекателно-отморяващ характер, отколкото учебен предмет с възможности да обучава (образова) учениците. В тази връзка са и препоръките уроците по физическо възпитание с учениците от начална училищна възраст да бъдат провеждани от начални учители с тясна специализация по предмета (К. Костов, 2005; 2006;).

В контекста на разглеждания проблем трябва да прибавим и факта, че придобиващите квалификация начални учители изучават във висшите училища дисциплината "Теория и методика на физическото възпитание" (ТМФВ) в рамките на един семестър за около 30-45 часа. Това от своя страна повдига въпроса за нивото на тяхната спортно-педагогическа грамотност, която е предмет на изследване в настоящия доклад.

Методологическа рамка на изследването

В контекста на разглеждания проблем **целта** на нашето изследване е проучване на теоретико-методическата и практическа компетентност на началния учител за провеждане на ефективен учебен процес в часовете по Физическо възпитание и спорт. В тази връзка като **обект** на изследване е общата професионална подготовка по физическо възпитание и спорт на началния учител, а **предмет** - Спортно-педагогическата грамотност на началния учител.

За реализиране целите на изследването са формулирани следните **задачи**:

- да се разработи анкетна карта с цел проучване на проблема
- да се проведе анкетното проучване с целевата група
- да се анализират и интерпретират резултатите в контекста на професионалната подготовка на началните учители

Методика на изследване

- Анкетен метод
- Процентов анализ
- Експертна оценка

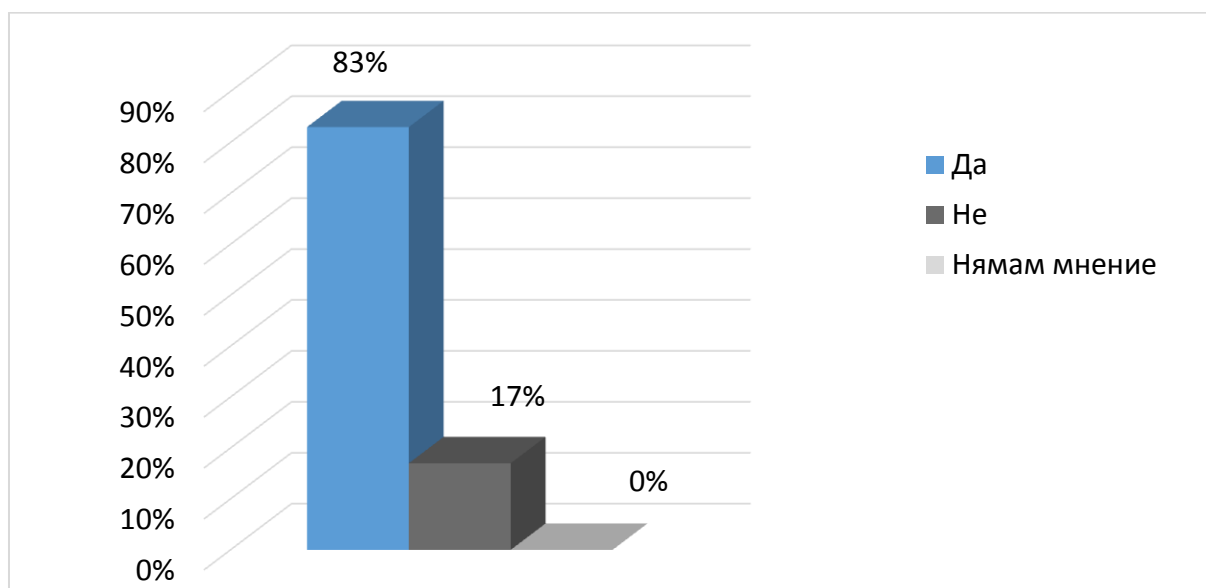
Контингент на изследването

В проучването взеха участие 36 начални учители от гр. Правец, гр. Троян и гр. Благоевград.

Анализ на резултатите

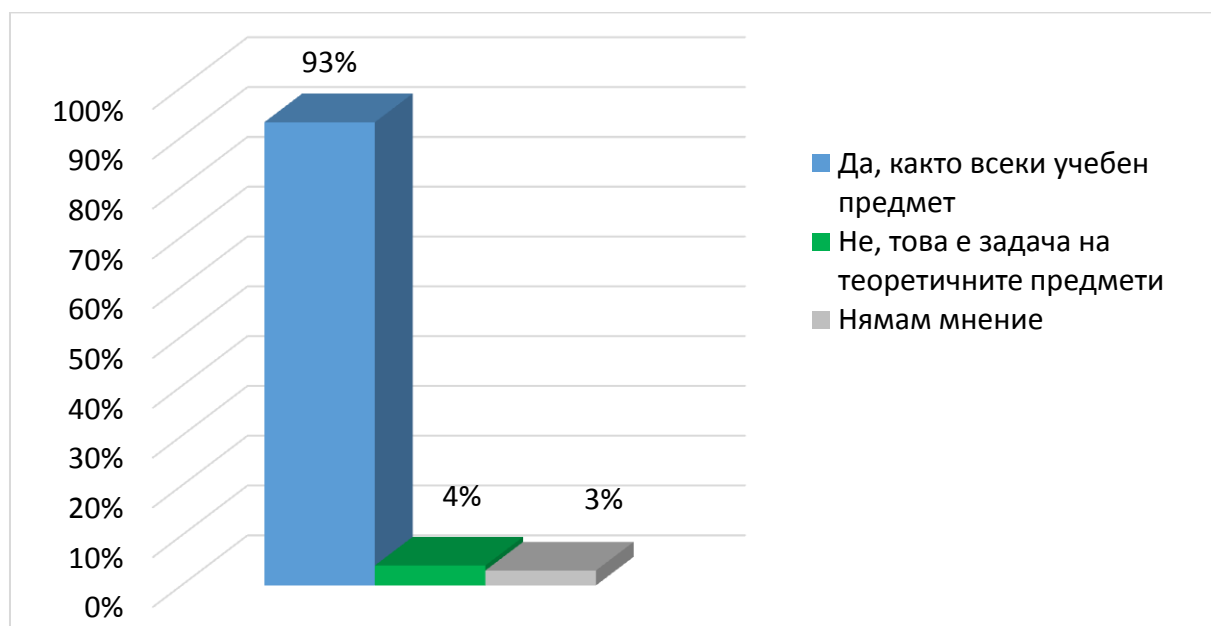
За нуждите на изследването е разработена писмена, анонимна, частично стандартизирана анкета. В нея бяха включени 11 въпроса, засягащи реализирането на учебния процес по физическо възпитание в училище.

Въпрос №1. Трябва ли да се отделя време за теоретични знания в уроците по ФВС?

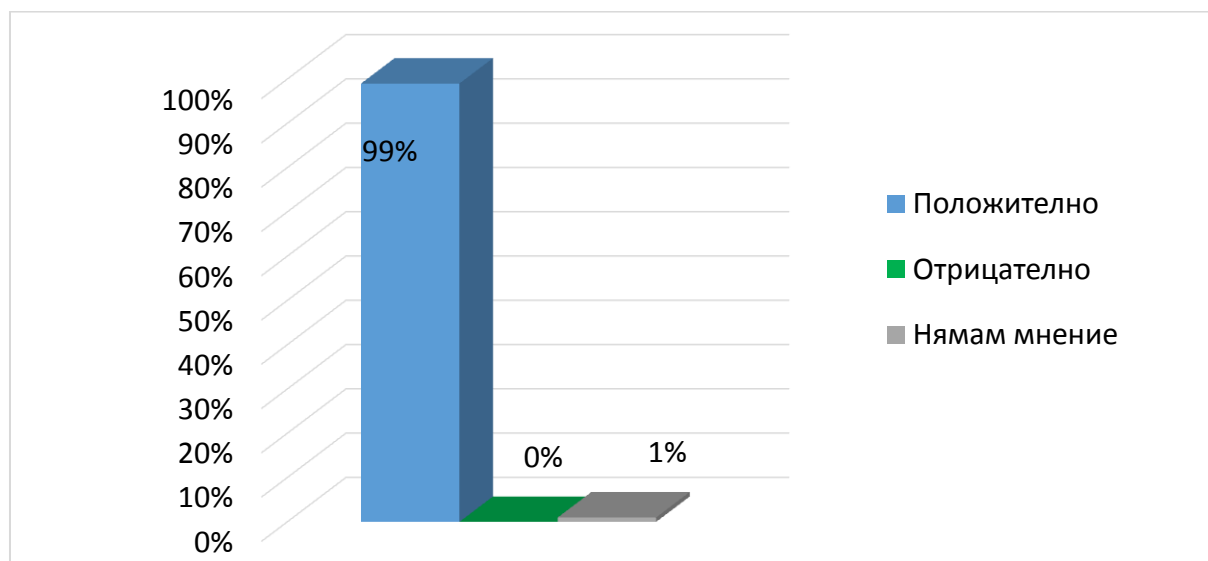
От представените данни се вижда, че значителната част от анкетираните учители (83%) възприемат физическото възпитание не само като предмет с двигателно-развиващи функции, но също и като познавателен процес. В тази връзка трябва да посочим, че знанията, които учителят съобщава на учениците, им помагат да разберат предстоящата двигателна задача. Те оформят т.н. ориентировъчната основа на усвояваните двигателни действия. Усвояването на определен обем от знания е и база за формирането на познавателен интерес у учениците. На тази основа в процеса на обучението ученикът се превръща от обучавана в самообучаваща се система.

Въпрос №2. Смятате ли, че учебният предмет ФВС може да съдейства за развитие на познавателните способности на учениците?

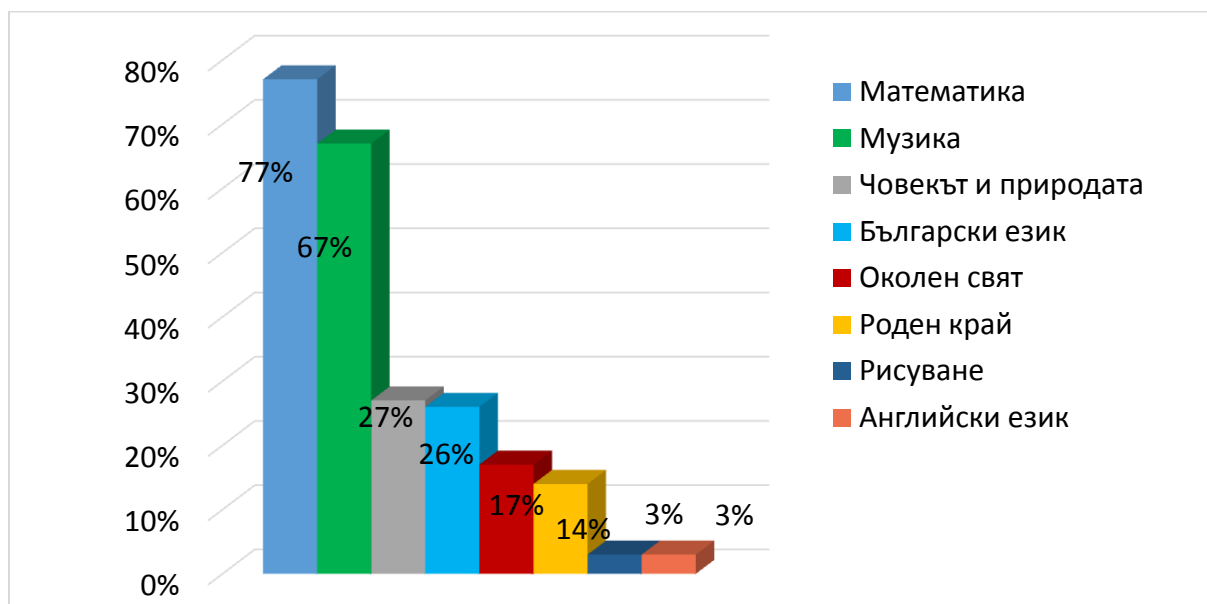
От данните се вижда, че за почти всички анкетирани учители (93%) физическото възпитание е учебен предмет с възможности да развива, наред с двигателните, и познавателните способности на учениците. В обучението по физическо възпитание познавателната дейност се осъществява в условията на двигателна активност, т.е. то има подчертано практически характер. Независимо от този факт, реализирането на учебната дейност по предмета изисква участие на всички психични процеси при усвояване на учебния материал – възприемане, памет, мислене.

Въпрос №3. Какво е отношението Ви към междупредметната интеграция в уроците по ФВС?

Резултатите представени на фиг. 3 показват, че 99 % от началните учители реализират интегралния подход в обучението по физическо възпитание. В тази връзка трябва да отбележим, че в учебния процес по физическо възпитание се създават редица условия за овладяване както на знания от областта на физическото възпитание и спорта, така и за осмисляне на редица термини и понятия от други предметни области. В условията на урока по физическо възпитание в началното училище реализирането на междупредметни връзки осигурява осмисленото усвояване на знанията, съобразно с интелектуалните и двигателните способности на учениците. Макар в основата на обучението да стои двигателната активност на учениците, чрез реализирането на междупредметната интеграция могат да се решат и допълнителни задачи, свързани с развитието на познавателните способности на учениците.

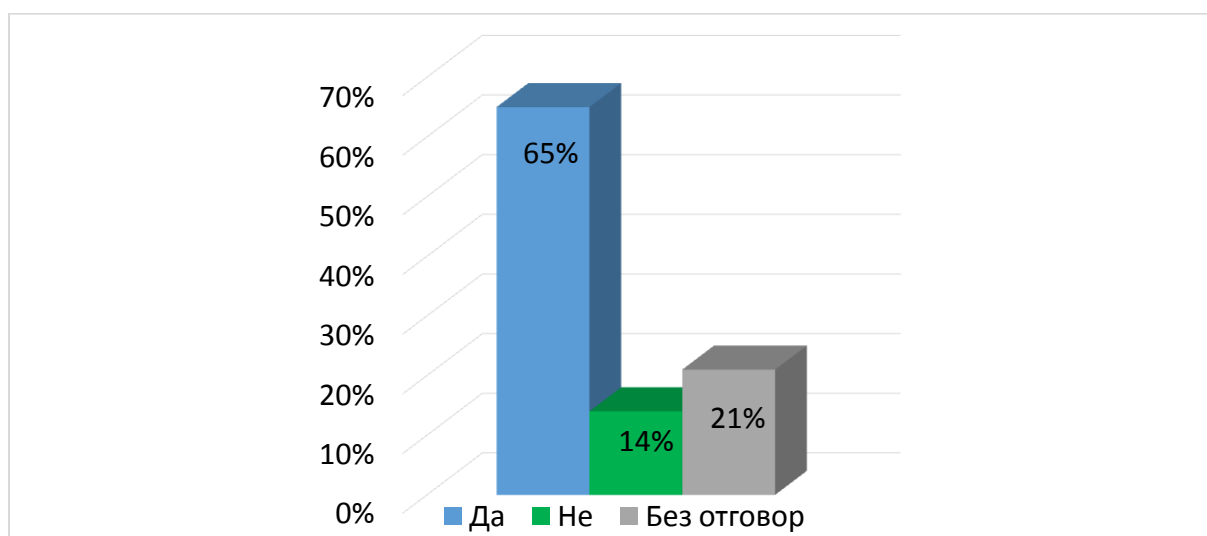
Въпрос №4. Ако осъществявате междупредметни връзки в уроците по ФВС, моля посочете с кои учебни предмети? *(повече от един отговор)*

Според изследваните начални учители най-тесни взаимовръзки физическото възпитание има с математиката и музиката. Немалък е и процента на тези, които реализират междупредметни връзки с предмети като "Човекът и природата" и "Български език". Като цяло, разкриването на различни междупредметни връзки създава условия за повишаване ефективността на образователните въздействия по отношение на различни страни в развитието на ученика – физическо, интелектуално, емоционално и волево. Също така чрез междупредметните знания се повишава съзнателността и активността (познавателна, емоционална, волева) на учениците в процеса на двигателно упражняване.

Следващите въпроси от анкетната карта са разделени на две части и насочват вниманието към спецификата в реализацията на учебния процес по физическо възпитание и спорт.

Въпрос №5. Използвате ли индивидуален подход в уроците по ФВС?

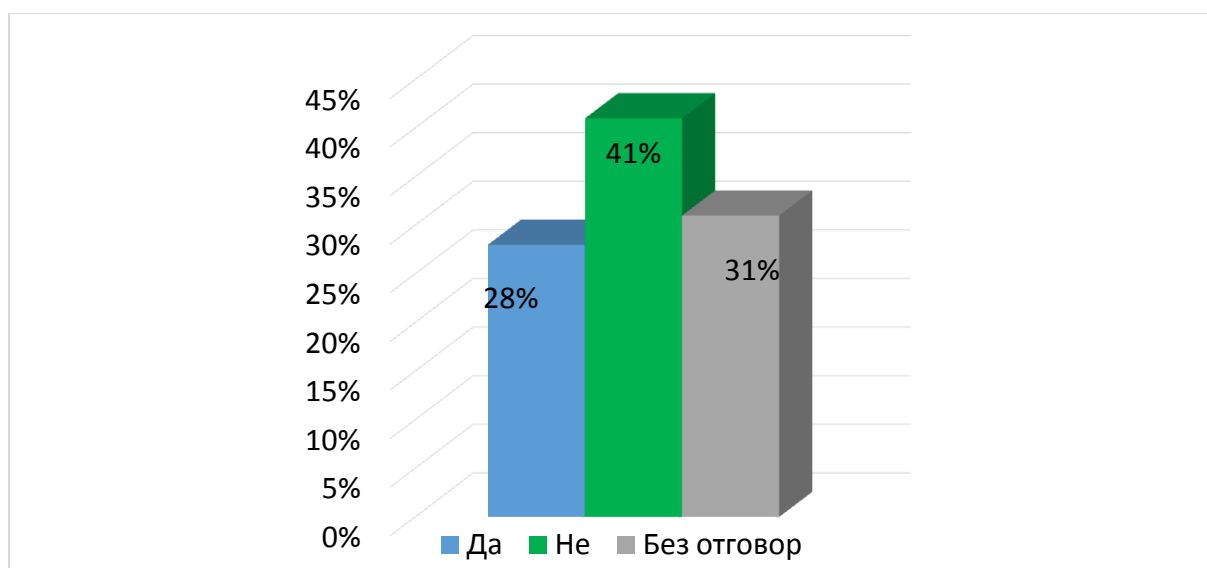

Въпрос №5.1. Ако използвате индивидуален подход в уроците по ФВС, моля опишете как го прилагате?

ОТГОВОРИ	%
■ чрез съобразяване с възможностите на учениците	46%
■ прилагам го към изоставащите деца	12%
■ без обяснение	11%
■ разделям учениците на групи и поставям конкретни задачи	10%
■ чрез помощ при разучаване на нови упражнения	10%
■ чрез допълнителни задачи	4%
■ чрез дозиране на натоварването за някои ученици	3%
■ чрез интерактивни методи	2%
■ като определям кой ще показва ОРУ	2%

От представените резултати прави впечатление, че 65% от началните учители заявяват прилагането на индивидуалния подход в учебния процес по физическо възпитание. Същевременно обаче, значителен процент от тях не могат да обяснят как на практика го реализират в уроците по предмета, което предполага недостатъчно разбиране на възможностите за използване на този подход при двигателното обучение. В контекста на разглежданото трябва да посочим, че учениците на една и съща възраст не усвояват с еднакъв темп преподавания учебен материал, което изисква от учителя да оказва помощ на изоставащите ученици, а на напредващите по-бързо, да възлага по-сложни упражнения, за да ги затрудни оптимално. Само по този начин обучението ще има развиващ и надграждащ ефект върху потенциала на учащите се.

Въпрос №6. Използвате ли проблемното обучение в уроците по Физическо възпитание и спорт?

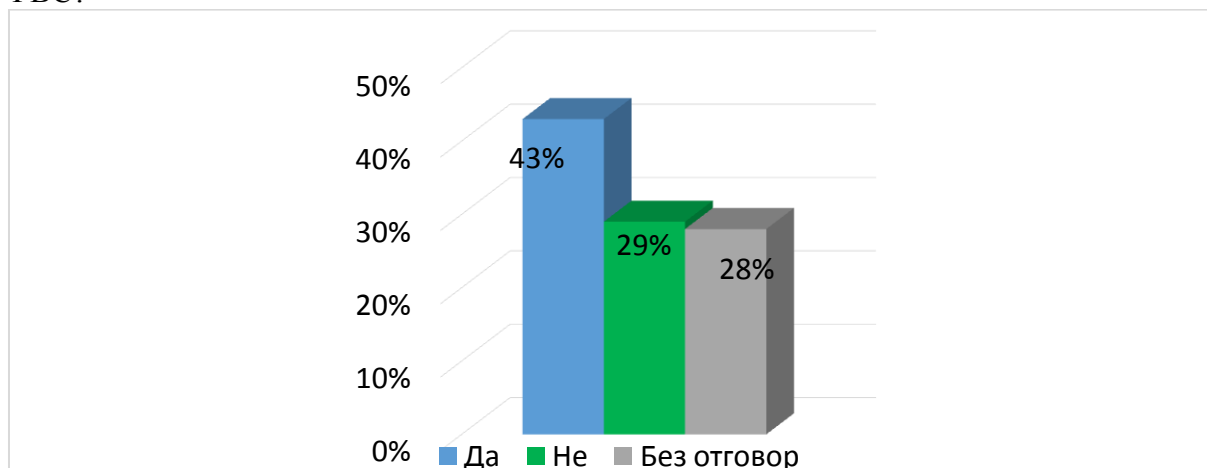

Въпрос №6.1. Ако използвате проблемното обучение в уроците по ФВС, моля посочете как го прилагате?

ОТГОВОРИ	%
■ без обяснение	38%
■ чрез създаване на проблемни ситуации	29%
■ като учениците прилагат нови правила във вече заучени игри	10%
■ чрез откриване на познати елементи в нови ситуации	5%
■ чрез интерактивни методи (ролеви игри, работа в екип)	5%
■ при затвърждаване и усъвършенстване на игри	5%
■ при организиране на състезания по повод бележити дати	4%
■ чрез забавни игри свързани с ориентиране и приложение на различни стратегии	4%

Резултатите красноречиво показват, че доста малък процент (28%) от началните учители използват възможностите на проблемното обучение за интензификация и интелектуализация на учебния процес по физическо възпитание. Също така негативен е и факта, че още по-малък дял от тях могат да обяснят как прилагат проблемния подход в контекста на двигателното обучение. По същество проблемното обучение създава условия за активна познавателна дейност на учениците при усвояване на новите знания. Проблемното обучение предизвиква познавателна потребност у учениците, тъй като учителя им представя новите знания във вид на учебен проблем. В неговата основа е залегнал евристичния метод, който предполага творческо мислене и свобода в избора на решение на дадена ситуация. В урока по Физическо възпитание и спорт е необходимо оптимално съчетаване на познавателната с двигателната активност на учениците. Само при такава постановка на двигателното обучение, може да се очаква ефективно осъществяване на учебния процес и трайно овладяване на учебното съдържание.

Въпрос №7. Поставяте ли задачи за самостоятелна работа на учениците в уроците по ФВС?

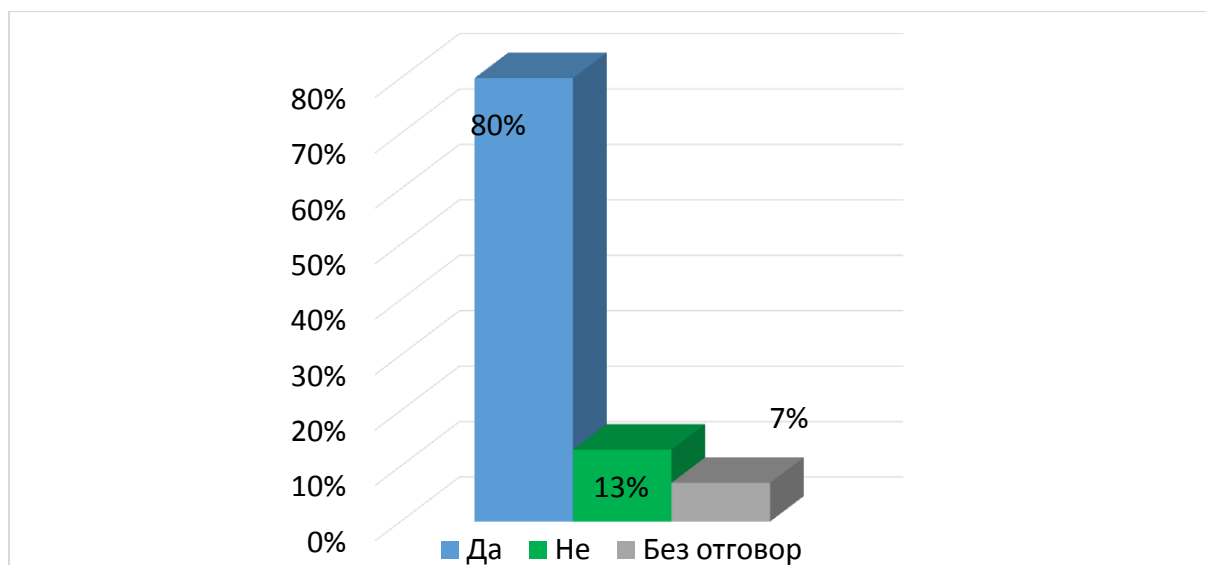

Въпрос №7.1. Ако поставяте задачи за самостоятелна работа на учениците в уроците по ФВС, моля опишете как го правите?

ОТГОВОРИ	%
■ като разделям учениците на групи и поставям конкретни задачи	35%
■ без обяснение	27%
■ в уроците за затвърждаване и усъвършенстване	13%
■ като карам напредващите да помагат на изоставащите	5%
■ в подготвителната част на урока ги реализирам	5%
■ сами да подготвят ОРУ	3%
■ чрез кръгово занимание с определяне на отговорници	3%
■ разделям ги според предпочитанията им към игрите	3%
■ упражняват самостоятелно елементарни ФУ	3%
■ като ги карам да се упражняват в скачане и бягане за да подобрят постиженията си	3%

От данните се вижда, че само 43% от изследваните учители прилагат самостоятелната работа в урока като средство за повишаване ефективността на учебния процес по физическо възпитание. Необходимо е да се подчертае, че през последните години се очертава тенденция към повишаване относителния дял на самостоятелната работа на учениците както по време на уроците, така и при другите форми на обучение. Учителят е този, който трябва да ръководи и активизира самостоятелната познавателна и практическа дейност на учениците в процеса на обучението. По същество най-трайни са тези знания, които учениците усвояват със собствени усилия в самостоятелната учебно-практическа дейност.

Въпрос №8. Осъществявате ли текущ контрол в уроците по ФВС?

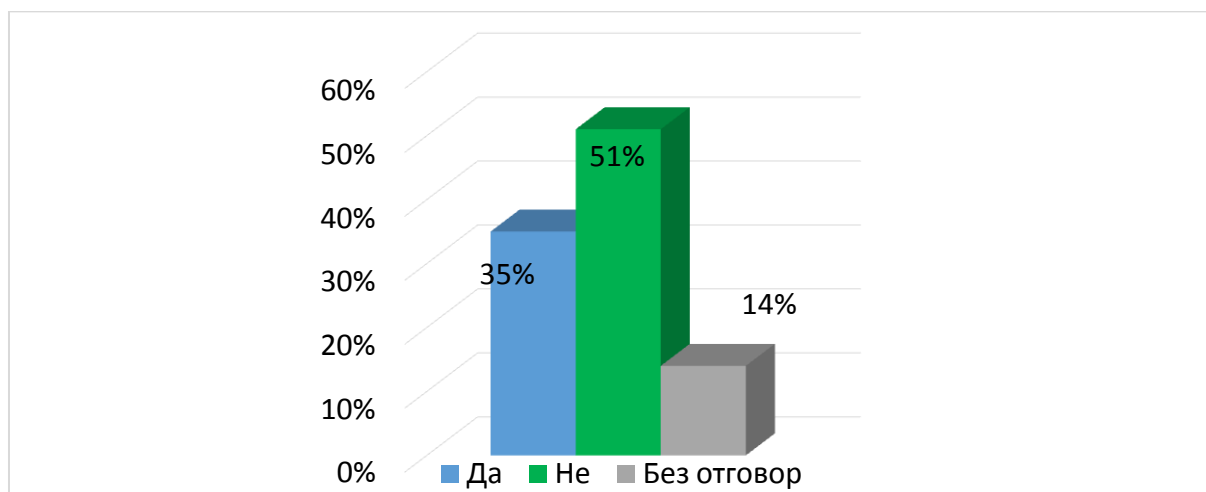

Въпрос №8.1. Ако осъществявате текущ контрол в уроците по ФВС, моля посочете как го прилагате?

ОТГОВОРИ	%
■ чрез измерване на физическата дееспособност на учениците	45%
■ чрез качествена и количествена оценка	21%
■ чрез наблюдение на изпълненията на учениците	10%
■ без обяснение	9%
■ чрез спазване на ДОО	6%
■ чрез проверка на усвоеното	5%
■ чрез словесна оценка	1%
■ чрез дисциплина	1%
■ чрез похвали към по-добрите	1%
■ чрез спазване правилата на игрите	1%

Представените резултати показват, че 80% от началните учители осъществяват текущ контрол в уроците по физическо възпитание. Същевременно обаче, 45% от тях го правят само чрез измерване на физическата дееспособност на учениците, а образователната страна на двигателното обучение, свързана с усвояването на знания, двигателни умения и навици, остава недооценена. Тук трябва да конкретизираме, че чрез осъществяването на системен контрол върху степента на усвоените знания, двигателни умения и навици се реализира необходимата обратна връзка между ученика и учителя, което прави процеса на обучение управляем, т.е. учителя получава своевременна информация за степента на овладяване на учебния материал. Осведомяването на учениците (текущо и перманентно) за резултатите от обучението по физическо възпитание и спорт им помага да се ориентират за нивото на своята подготовка и по-активно и целенасочено да се занимават с физически упражнения и спорт. Казано с други думи, когато ученикът знае резултата от своята дейност, той много по-активно и по-съзнателно участва в урока.

Въпрос №9. Поставяте ли на учениците задачи за домашна работа по предмета ФВиС?

Въпрос №9.1. Ако поставяте на учениците задачи за домашна работа, моля посочете в какво се изразява тя?

ОТГОВОРИ	%
■ подготовка на комплекс от ОРУ	23%
■ информация за спорт и спортисти	20%
■ да упражняват изучени упражнения	17%
■ да упражняват хора	10%
■ да наблюдават спортни състезания	7%
■ да се занимават с туризъм	7%
■ чрез извънурочна дейност	3%
■ различно, в зависимост от интересите на учениците	3%
■ напомняне за удобен екип	3%
■ само на отделни ученици за развитие на физически качества	3%
■ учениците периодично докладват как редуват умствен с физически труд	3%

Само 35% от анкетираните начални учители поставят задачи за домашна работа по предмета Физическо възпитание и спорт. Задачите, които се възлагат на учениците са свързани предимно с разработване на комплекс от общоразвиващи упражнения. В тази връзка смятаме, че поставянето на задачи за самостоятелна подготовка на учениците ще повиши техният познавателен интерес към предмета и ще формира у тях умения за самоподготовка.

Въпрос №10. Според вас, в какво се изразяват образователните функции на ФВ? (повече от един отговор)

ОТГОВОРИ	%
в придобиване на знания за различни спортове	33%
разширяване обема на двигателните умения с приложен характер	16%
знания за въздействието на ФУ	13%
знания за човешкото тяло	12%
здравни знания	8%
подготовка за здравословен начин на живот	7%
терминология	7%
развитие на физическата дееспособност	6%
формиране на физическа и спортна култура на учениците	5%
развиване на нравствено-волеви качества	5%

правилонание	3%
знания за постижения на известни спортисти	3%
ред и дисциплина	2%
интеграция с други учебни предмети	2%
закаляване на детския организъм	2%
учат децата на работа в екип	2%
формиране на начална спортна грамотност	1%
знания за развитието на физическите качества	1%
придобиване на знания за приложението на ФУ в бита	1%
в изпълнение на различни упражнения	1%
опознаване на начини за физическа подготовка	1%
в единство на оздравителния и възпитателен ефект от ФВ	1%

Въпрос №11. Вие как ги реализирате?

ОТГОВОРИ	%
■ без отговор	42%
■ чрез реализиране на учебния материал	19%
■ чрез игри и състезания	12%
■ чрез развитие на основните физически качества	7%
■ чрез беседи в началото на часа (2-3 мин.)	5%
■ чрез редовно провеждане на часовете	3%
■ чрез общи и специфични методи на обучение	3%
■ чрез даване на теоретични знания	2%
■ чрез даване на познания за определен вид спорт и неговите правила	2%
■ трудно поради липса на материална база	2%
■ с постоянни изисквания	1%
■ чрез представяне на положителни примери от спортната практика	1%

Нито един от анкетираните начални учители не е дал пълен и изчерпателен отговор на въпроса относно образователните функции на физическото възпитание. Също така приблизително половината от тях (42%) не могат да обяснят как ги реализират в учебния процес. Направената констатация показва наличието на пропуски в теоретико-методическата подготовка на началните учители за водене на качествен учебен процес по физическо възпитание с малките ученици. По същество образователните функции на физическото възпитание са водещи в урочната работа по

предмета. Те са свързани с формирането на начална спортна грамотност у учениците, като израз на усвоените специални теоретични знания, двигателни умения и навици.

Изводи:

На фона на нарастващата образователна компонента в учебния процес по ФВС особено впечатление прави, че не малък процент от изследваните начални учители подценяват възможностите на този учебен предмет да образова и развива познавателните способности на учениците.

Положителен факт е, че изискването за реализиране на интегрален подход в обучението е налице чрез осъществяване на междупредметни връзки в урока по ФВС

Негативна тенденция е, че голяма част от началните учители не прилагат методи за интензификация на обучението, като индивидуален подход, проблемно обучение, поставяне на задачи за самостоятелна работа и др.

Около 20% от изследваните начални учители не осъществяват текущ контрол в урока по ФВС, което означава, че не разполагат с адекватна обратна връзка за степента на усвояване на учебния материал.

Въпреки, че на теория значителен процент начални учители декларират познания за съдържанието на образователните функции на ФВ, то много голяма част от тях не могат да обяснят как конкретно ги реализират на практика в учебния процес. Това от своя страна е показател за пропуски в спортно-педагогическата подготовка на началните учители по отношение практическото реализиране на функциите на ФВС, като учебно-познавателен процес в училище.

References

1. Kostov, K. (2005) Predmetat "Fizicheskoto vazpitanie i sport" v nachalnoto uchilishte – idei, realnost, badeshte. Sbornik "Fizicheskoto vazpitanie i sport v uchilishte", Targovishte.
2. Kostov, K. (2006) Pedagogicheska identifikacia na uchilishtnoto fizicheskoto vazpitanie, Blagoevgrad.
3. Kostov, K. (2006) Integrativnost i funkcii na fizicheskoto vazpitanie v nachalnoto uchilishte, Avtoreferat, Blagoevgrad.